

ترس انسان از ربات

دکتر امیلیا نرسیسیان، یکی از استادان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران به عنوان یک متخصص انسان‌شناسی و به واسطه زندگی مشترک طولانی با استاد فقید، پروفسور کارو لوکاس پدر علم رباتیک ایران و چهره ماندگار کشور شناخت و نگاه ویژه‌ای به ربات و نقش آن در زندگی انسان دارد.

جام جم آنلاین: دکتر امیلیا نرسیسیان، یکی از استادان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران به عنوان یک متخصص انسان‌شناسی و به واسطه زندگی مشترک طولانی با استاد فقید، پروفسور کارو لوکاس پدر علم رباتیک ایران و چهره ماندگار کشور شناخت و نگاه ویژه‌ای به ربات و نقش آن در زندگی انسان دارد. او طی سال‌ها مسائل رباتیک را از دید رابطه انسان و ربات و حل مسائل با کمک خلاقیت مبتنی بر تکنولوژی‌های نوین بررسی کرده است.

یکی از زمینه‌های پژوهشی ایشان، موضوع ترس انسان از ربات یا به شکلی جامع‌تر ترس انسان از تکنولوژی‌های نوین است.

تجربه‌های انسان‌شناسی ارزشمند این استاد دانشگاه در این زمینه، بهانه گفت‌وگوی ویژه‌ای شد که طی آن به بررسی ترس انسان از تکنولوژی‌های نوین و بخصوص ربات‌ها بپردازیم.

ترس انسان از ربات و تکنولوژی از کجا ناشی می‌شود؟

عمده ترس انسان بخصوص افرادی که مستقیماً با علم ارتباطی ندارند، شاید حاصل از فیلم‌ها بویژه فیلم‌های هالیوودی باشد.

این فیلم‌ها برای تاثیر گذاری بیشتر با استفاده از جلوه‌های ویژه به بیان مسائلی به مراتب غیرواقعی‌تر از حقیقت اصلی ماجرا می‌پردازند، اما در دنیای واقعی چنین مسائلی به وجود نمی‌آید، انسانی که خود، سازنده ربات است، از ابتدا و حتی در داستان‌هایی مانند رمان‌های آیزاک آسیموف که اولین قوانین ربات‌ها بر اساس این داستان‌های علمی - تخیلی نوشته شده است، بنا را بر این گذاشته که ربات در خدمت انسان و برای بالا بردن کیفیت زندگی او باشد نه این‌که علیه او عمل کند.

امروزه ربات‌ها را با اشکال و فرم‌های مختلفی می‌سازند که هیچ‌کدام از این ربات‌ها قرار نیست باعث دخل و تصرفی در زندگی انسان باشند.

آنها برای کمک به انسان ساخته شده‌اند تا انسان با کمک آنها گام‌های قوی‌تری را بردارد، به طور نمونه ربات‌هایی که برای کمک در زمان وقوع بلایای طبیعی مانند زلزله ساخته شده‌اند در جایی که دست انسان به بسیاری از مناطق آسیب دیده مانند زیرآوار نمی‌رسد یا خدمت‌رسانی ربات‌های خانگی در منزل از جمله نظافت از نمونه‌های دیگر این ربات‌هاست یا مثلاً در آینده ربات‌هایی می‌آیند که به یخچال وصل شده نیازهای خرید منزل و کمبودها را نمایان می‌سازند یا خود مستقیم با توجه به سفارش شما برای خرید اقدام می‌کنند یا سیستم‌های هوشمندی که به طور خودکار انرژی مصرفی خانه را مدیریت می‌کنند نیز به نوعی ربات هستند یا از تکنولوژی‌های رباتیک استفاده می‌کنند.

بازخوردهایی که مهندسان به علوم اجتماعی می‌دهند نیز بسیار جذاب است، به طور مثال اگر در مساله برخورد با سالمندان در مراکز نگهداری آنها شما فکر کنید یک سالمند نیاز به استفاده از سیستم بهداشتی داشته باشد و خودش نتواند به‌تنهایی برود و رباتی باشد که در این کار، او را یاری دهد، این مساله می‌تواند باعث ایجاد یک رابطه خوب شود و از لحاظ بهداشتی نیز بسیار مورد اهمیت است، این مساله موجب می‌شود فرد سالمند کمتر ناراحت شود و پرستار یا فردی که این کار را می‌کند نیز یک ربات است و شکایت یا ناراحتی از این مساله ندارد حتی اگر این کار برای یک نفر بارها و بارها در طول روز انجام شود.

از این دست مثال‌ها بسیار است مثال‌هایی که در آن اگر متصدی انسان باشد، باعث ایجاد یک رابطه عاطفی بد در دراز مدت می‌شود، ولی وجود ربات در چنین مسائلی باعث بالا بردن سطح روابط اجتماعی و فرهنگی انسان‌ها می‌شود.

در اینجا برای من سوال دیگری پیش آمد که آیا این ترس از ربات‌ها و تکنولوژی‌های هوشمند که بخش زیادی از آن به خاطر جلوه‌های هالیوودی است، در دیگر علوم هم سابقه داشته و ریشه تاریخی دارد؟ به طور مثال من دوستی دارم که با وجود استفاده از تمامی تکنولوژی‌های نوین امروزی هر نوع آینده تکنولوژیکی را تیره و تار می‌بیند و به نوعی می‌ترسد.

خب شما دقت کنید ایران تا زمان مشروطه برق نداشت شما اگر به سالمندان و داستان‌هایشان از آمدن برق مراجعه کنید، می‌بینید که آنها نیز ترس داشتند به طور مثال فکر می‌کردند که نور لامپ چشم را کور می‌کند یا خودشان را از لامپ مخفی می‌کردند یا همین طور حضور تلفن و ترس از این‌که کسی را نمی‌بینید، ولی صدایش را می‌شنوید، موضوع این است که وقتی تکنولوژی می‌آید و شناخت دقیقی از آن نیست، در مردم عامی مساله ترس، مطرح است.

یا مثلا ورود تلفن همراه، در زندگی ما با ترس و خجالت کشیدن از این‌که با تلفن همراه در خیابان یا در جای عمومی صحبت کنیم همراه بود، ولی امروزه یکی از اصلی‌ترین وسایل همراه هر فرد شده است و تعداد زیادی از امورمان را با آن انجام می‌دهیم، از برقراری ارتباط، رفتن در اینترنت، بازی و... حتی تلفن‌های همراه هم در حال تبدیل شدن به ربات هستند و هر روز هوشمندتر می‌شوند.

پس شما به عنوان يك انسان‌شناس، ترس از ربات‌ها را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

من به عنوان يك انسان‌شناس اعتقاد دارم که بسیاری از این وسایلی که انسان از آنها ترس داشته یا دارد، در حال حاضر در زندگی انسان هست مانند تلفن‌های همراه، لپ‌تاپ‌ها و... و ترس از ربات‌ها نیز يك ترس بی‌دلیل است و باید با کمک وسایل ارتباط جمعی آشنایی با تکنولوژی نوین را بهتر کرد و با کمک وسایل ارتباط جمعی مسائل را بیشتر جا انداخت، تمامی این وسایل برای بالا بردن کیفیت زندگی انسان است.

مساله دیگر عقیده‌ای است که بعضی‌ها دارند مبنی بر این‌که ورود ربات‌ها باعث بیکار شدن بسیاری می‌شود. آیا واقعا ربات‌ها و پیشرفت تکنولوژی باعث بیکاری انسان و فروپاشی کسب و کار برپایه انسانی می‌شود؟

نرسیسیان: عمده ترس انسان از ربات شاید حاصل از فیلم‌ها بویژه فیلم‌های هالیوودی باشد. این فیلم‌ها برای تاثیر گذاری بیشتر با استفاده از جلوه‌های ویژه به بیان مسائلی به مراتب غیرواقعی‌تر از حقیقت اصلی ماجرا می‌پردازند من در قدیم تجربه‌هایی داشتم که فکر نمی‌کردم يك روز آن کارها به عنوان يك تجربه بیان شود چون جزئی از زندگی ما شده بود، به طور مثال یادم هست که خیلی سال قبل که تازه کامپیوترها وارد شرکت‌ها شده بودند، خیلی از دوستان من می‌رفتند و برای پیدا کردن کار، تخصص کسب کرده و اپراتور کامپیوتر می‌شدند، این نشان می‌دهد در واقع وقتی وسایل جدید می‌آید، کار و تخصص‌های جدید را نیز با خود می‌آورد و به نوعی تکنولوژی نوین مانند رباتیک باعث ایجاد کار آفرینی می‌شوند، مدل کار عوض می‌شود، ولی کار از بین نمی‌رود، نسل جدید خود را با تکنولوژی وفق می‌دهد به طور مثال در جامعه جهانی کودکان امروز، فکر کنید کودکی که فقط هفت سنگ یا بازی‌های ساده انجام دهد اگر آن کودک در جامعه امروز وارد شود، واقعا شاید کاری نتواند انجام دهد چون کودکان نوین فرهنگ نوین و بازی‌های نوین را نیز دارند، بازی با ربات‌های اسباب‌بازی، بازی‌های هوشمند و کامپیوتری و... پس هر نسلی با خودش فرهنگ خاص خود را می‌آورد حتی در استادان دانشگاه هم همین طور است استادان سنتی از لحاظ استفاده از فناوری‌های آموزشی شاید اکنون مقبولیت کمتری به نسبت استادان هم سطح خود که با تکنولوژی وفق پیدا کرده‌اند و به صورت فعال در آموزش‌های خود استفاده می‌کنند، داشته باشند، چون نیاز نسل جدید استفاده از فناوری‌های کاربردی متناسب با فرهنگ آن نسل است، فرهنگ جهانی که با پیشرفت تکنولوژی همراه است و باید بومی‌سازی مناسب شود.

انسان و طبیعت از ابتدای خلقتشان در حال تکامل، رشد و دگرگونی هستند، تمام جهان در حال تکامل است به انسان از کودکی تا بزرگسالی یا به خودتان از 10 سال پیش تاکنون نگاه کنید و ببینید که چقدر تغییر کرده‌اید، انسان به طور فطری نیازمند کشف، پیشرفت و تغییر است و به طور مدام به خلق ایده‌های نوین می‌پردازد؛ ایده‌هایی که به ایجاد فناوری‌های جدید و کارآفرینی منجر می‌شود، در بسیاری از این تکنولوژی‌ها امروزه مسائل زیست‌محیطی و بهداشتی مورد توجه بسیار است و بشر سعی بر تعریف تکنولوژی به عنوان يك بسته سالم در جهت ارتقای کیفیت زندگی انسان دارد، باید برای رسیدن به این اهداف، فرهنگ‌سازی و بومی‌سازی انجام داد تا این ترس‌ها از بین برود و جای خود را به آرامش و آسایش برای بشر بدهد، ربات‌ها اکنون در حال ورود به زندگی ما هستند و این يك دوره جدید برای بشر است.

چه پیشنهادی برای کاربردی تر شدن ربات‌ها در زندگی بشر دارید؟

در دفعاتی که در کنفرانس‌های مختلف در داخل و خارج از ایران با متخصصان فنی و مهندس و دانشجویان در ارتباط بودم، با این مساله برخورد کردم که اگر در رشته‌ها به روی هم باز شود و رشته‌های مختلف، نیازهای یکدیگر را با هم مطرح کنند، ایده‌های بسیاری خلق می‌شود و می‌توان ربات‌های بسیاری را برای امور انسانی ساخت، به طور مثال اگر دانشجویان علوم انسانی با دانشجویان رشته‌های مهندسی مرتبط با رباتیک به بحث پرداخته و نیازهای انسان شناختی خاصی که مثلا در يك قشر خاص بررسی کرده‌اند، با هم مطرح کنند، می‌شود ایده‌های بسیاری برای مهندسان فراهم ساخت و از آن در جهت ساخت ربات و تکنولوژی‌های نوین بهره‌مند شد.

آیزاک آسیموف یکی از معروفترین نویسندگان علمی - تخیلی است که درباره ربات‌ها داستان‌ها و مقالات بسیاری نوشته است.

این نویسنده در پی خلق آثار بسیار و با نگاه ژرف و آینده‌نگر خود، قوانین سه‌گانه‌ای درباره اصول ساخت ابزارهای رباتیک تدوین کرد که امروزه به عنوان اصول اساسی این علم پذیرفته شده‌اند. قوانین سه‌گانه رباتیک عبارتند از:

قانون اول: یک ربات نباید از طریق اقدام یا عدم اقدام خود باعث صدمه دیدن یک انسان شود یا اجازه دهد به یک انسان آسیب برسد.

قانون دوم: یک ربات باید دستوراتی را که انسان‌ها به آن می‌دهند، اجرا کند مشروط بر این‌که قانون اول نقض نشود.

قانون سوم: یک ربات باید از خودش محافظت کند، مشروط بر این‌که قانون اول یا دوم نقض نشوند. آسیموف بعدها قانون دیگری به این قوانین سه‌گانه اضافه کرد و از آنجا که این قانون از همه مهم‌تر بود و باید در بالای فهرست قرار می‌گرفت، نام آن را قانون صفرم رباتیک گذاشت.

قانون صفرم: یک ربات نباید از طریق اقدام یا عدم اقدام خود باعث صدمه دیدن جامعه بشری یا سیاره زمین شود یا اجازه دهد به بشریت یا زمین آسیب برسد.

آریا صبوری - جام جم